

ULUSÖTESİ GÖÇ, KİMLİK VE AİDİYET: İSVEÇ ALEVİLERİ ÖRNEĞİ

TRANSNATIONAL MIGRATION, IDENTITY AND BELONGING: THE CASE OF THE SWEDISH ALEVIS

Osman ŞAHİN*-Ali ÖZDEK**

ÖZ: Alevilik Anadolu kültürel mirasının inançsal formlarından birisi olarak her dönem kamusal alanda inanç eksenli tartışmaların odağında yer almış, Aleviler de tarihsel nedenlerle kendilerini periferik alanlara saklayarak inançlarını izole bir şekilde yaşamışlardır. Tarihsel süreç boyunca inançlarına yönelik baskılarla zor zamanlar geçiren Aleviler, yaşanan olumsuzluklara rağmen öğretilerine sahip çıkmışlar, cem ve semah ritüeli başta olmak üzere diğer inanç pratiklerinin yaşatılması için büyük çaba göstermişlerdir. Alevilerin inançsal miraslarını yaşatma isteği Anadolu'da olduğu gibi göç ettikleri ulusötesi alanlarda da devam etmiş, oluşturdukları diasporalarla kültürel varlıklarını Avrupa ülkelerinde de yaşatmaya çalışmışlardır. Bu çalışmada kültürel kimlik ve ulusötesilik bağlamında İsveç'te nasıl bir Aleviliğin şekillendiği, ulusötesi göçmen bir inançsal topluluk olarak İsveç Alevilerinin kültürel kodlarını nasıl aktardıkları, ana vatanlarıyla sürdürülen ilişkilerde inanç pratiklerinin önemi gibi bazı konular İsveç Alevilerinin perspektifinden aktarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın amacı İsveç'te nasıl bir kültürel inşa süreci yaşandığını, nasıl bir ulusötesi Alevi kimliğinin şekillendiğini ortaya koyabilmektir. Netografik ortamda 3 yıl süren ve yapılan görüşme, gözlem ve doküman analizleriyle sonlandırılan çalışmada nitel araştırma yöntemiyle birlikte kültür analizi deseni kullanılmış, ulusötesilik kuramının ortaya çıkmasına neden olan paradigmatik değişimlere ve göçmenlerin kültürel inşa sürecinde müzik ve dans pratiklerinin rolüne odaklanılmıştır. Sonuç olarak, İsveç'te güçlü bir diaspora oluşturan Alevilerin, ulusötesi göçmen bir inançsal topluluk olarak yeni vatanlarında nasıl bir Alevi kimliği şekillendirdikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulusötesilik, Diaspora, Göç, Alevilik, İsveç Alevileri

ABSTRACT: As one of the religious forms of Anatolian cultural heritage, Alevism has always been at the center of faith-based debates in the public sphere, and Alevis have lived their faith in isolation by hiding themselves in peripheral areas due to historical reasons. Alevis, who have had a hard time with the pressure on their belief throughout the historical process, have protected their teachings despite the negativities and have made great efforts to keep their other faith practices, especially the cem and semah rituals alive. The desire of Alevis to protect their religious heritage continued in the transnational areas they migrated from the Anatolia as well, and they tried to keep their cultural assets alive in European countries with the diasporas they created. In this study, issues such as how Alevism is shaped in Sweden in the context of cultural identity and transnationality, how Swedish Alevis transfer their cultural codes as a

* Dr. Öğr. Gör.-Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü/Kırıkkale-osmansahin_0671@hotmail.com (Orcid: 0000-0001-8976-9948)

** Dr. Öğr. Üyesi-Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü/Kayseri-aozdek@erciyes.edu.tr (Orcid: 0000-0002-5573-8235)

transnational immigrant religious community, and the importance of faith practices in relations with their homeland are tried to be conveyed from the perspective of Swedish Alevis. The aim of the research is to reveal what kind of a cultural construction process was experienced in Sweden and what kind of a transnational Alevi identity is formed consequently. In the study, which lasted 3 years in a netographic environment and concluded with interviews, observations and document analyzes, the qualitative research method and cultural analysis design were used, and the paradigm shifts that led to the emergence of the theory of transnationality and the role of music and dance practices in the cultural construction process of immigrants were focused on. As a result, it has been tried to reveal how Alevis, who form a strong diaspora in Sweden, shape an Alevi identity in their new homeland as a transnational immigrant religious community.

Keywords: Transnationalism, Diaspora, Migration, Alevism, Swedish Alevis

Giriş

Alevilik Anadolu coğrafyasının kültürel belleğinde yüzyıllardır varlığını sürdüren köklü bir inanç sistemidir. Bu inanç sistemi tarihsel süreç boyunca çeşitli baskılarla karşı karşıya kalmış ve neredeyse tarihin her döneminde bir anlamda kendi kabuğuna çekilerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Aleviler kültürel varlıklarını çoğunlukla periferik sürdürmüş ve geleneksel inanç pratiklerini bu eksende yaşatmaya çalışmışlardır. İçe kapanık inanç ritüelleri kentleşmeyle beraber özellikle büyük kentlerde kısmen de olsa görünür olmuş ve inanç mensupları göreceli bir özgürlük alanına kavuşmuşlardır. Aleviler tarihsel olarak yaşanan olumsuz süreçlere rağmen, inançlarının özünü oluşturan unsurlardan birisi olan cem ve semah pratiklerini korumaya çalışmışlar, sözlü kültür, müzik ve dans temelli kültürel belleklerinin geleneksel dokusunun kaybolmaması ve gelecek kuşaklara aktarılması için büyük çaba göstermişlerdir. Alevilerin kültürel miraslarına sahip çıkma iradesi göç süreçlerinde de devam etmiş, özellikle dış göç sürecinde Alevi kültürel kimliği etrafındaki bütünleşmenin dinamosunu kolektif bellek oluşturmuştur. Türkiye’den yurt dışına düzenli emek göçleri II. Dünya Savaşının ardından Avrupa’da işgücüne duyulan ihtiyaç ve bu konuda yapılan uluslararası düzenlemelerle 1960’lı yıllarda başlamıştır (Bilecen ve Araz, 2015: 192). Bu bağlamda, 1960’lı yıllarla başlayan Avrupa ülkelerine işgücü aktarımı sürecinde değişik bölgelerimizden bir kısım Alevi de sosyal, politik, ekonomik vb. çeşitli nedenlerle İsveç, Almanya, Hollanda başta olmak üzere birçok farklı ülkeye göç etmiştir. Yabancı bir kültürel dokuya uyum/entegrasyon ve kendi kültürel kimliklerini inşa sürecinde, bu göçmen toplulukların ilk kuşakları oldukça ciddi zorluklar yaşamışlardır. Bunun temel nedeni de göçün çok farklı gerekçeleri olmakla birlikte çoğunlukla ekonomik olması ve kültürel bellek aktarımının inanç mensupları tarafından zorunlu olarak bir süreliğine ötelenmesidir. Dolayısıyla, diasporada günlük yaşamın sürdürülebilmesi ve sosyo-kültürel uyum sağlama çabaları bu süreçte önceliği ele almış, inançsal pratikler temelli kolektif bellek aktarımında zorunlu bir bekleme süreci yaşanmıştır. Abadan-Unat’ın da (2017: 293) ifade ettiği gibi, çağdaş göçün en önemli öğelerinden birisi gönüllü ya da zorunlu olarak uluslararası göç

hareketine katılmış olan etnik grupların oluşturdukları diasporalardır. İlk önce sadece Mısır'dan sürüldükten sonra değişik ülkelerde toplanan Yahudiler için kullanılan bu terim, son elli yıldır anayurdu ile duygusal ve maddi bağlarını sürdüren azınlık bir göçmen grubu anlamında kullanılmaktadır. Alevi göçmenler de yurt dışına göç sürecinin ilerleyen yıllarında özellikle Avrupa ülkelerinde önemli bir diasporik topluluk olarak varlıklarını sürdürmeye başlamışlar ve ana vatanları ile sosyo-ekonomik, politik ve kültürel bağlarını koparmamışlar, aksine güçlü bir şekilde korumuşlardır.

Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer veya bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu olarak tanımlanabilen diaspora kavramı, uzun yıllar boyunca sürgün, katliam, soykırım gibi insanlığa karşı işlenmiş suçlar sonucunda, köken ülkesinden zorla gönderilmiş etnik veya dini unsurlar için kullanılmıştır. Ancak, kavram günümüzde anlam genişlemesine uğrayarak, artık trajik bir biçimde olmasa da ana vatanında yaşamayan toplulukları ifade etmeye başlamıştır (Adıgüzel, 2020: 173). Dolayısıyla, yurt dışına göç sürecinin hemen ardından sayısal ağırlıkları, tarihsel, sosyo-kültürel birikimleri ve giderek oluşturdukları ekonomik güçleriyle birlikte, göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde oluşturdukları diasporalar kültürel aktarım sürecinin önemli bir destekleyicisi ve motivasyon kaynağı olmuştur. Bu anlamda, diaspora kavramı günümüz göç literatürü açısından buldukları ülkelerde özgül bir ağırlık oluşturan ve iki farklı ulusal sınır arasında ulusötesi bir yaşam sürdüren tüm göçmen toplulukları kapsamaktadır. Bu terim, belirli grupların bulunduğu coğrafi olarak belirsiz bölgeleri de içermektedir, örneğin Yunan diasporası gibi (Bartram vd., 2019: 112). Dolayısıyla, diaspora kavramı günümüzde bir yandan belirli bir bölgede güçlü bir sosyo-ekonomik ağırlığa sahip olan göçmen bir topluluğu işaret ederken, diğer yandan bu toplulukların farklı coğrafyalarda oluşturdukları ekonomik, kültürel, politik güç ve ilişki ağlarına vurgu yapmaktadır. Diaspora bu anlamda tarihsel süreçte daha çok Yahudi, Yunan ve Ermeni diasporasını akıllara getirirdi. Bu nedenle, ilk diaspora tanımları akılda travma ve mağdur olma vakaları ile kalmıştır (a.g.e., 112-113). Başlangıçta belirgin bir etnik grubu ya da göçe neden olan travmatik bir arka planı vurgulayan diaspora kavramı, Erol'un da (2018: 96) ifade ettiği gibi, günümüzde üyeleri ev sahibi topluluk içinde görünürlük kazanan, göç etmiş herhangi bir topluluğu tanımlamak için kullanılmaktadır. Diaspora bu çerçevede tarihsel/klasik vurgusundan farklı olarak, dünyanın çeşitli bölgelerindeki coğrafi alanlara dağılmış olan göçmen toplulukları ifade eden fenomen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, dünyada doğmuş olma hâli, Batı'nın içinde ama tamamen -veya yalnızca- Batı'ya ait olmama duygusu diaspora kimliklerini şekillendirmekte (Marshall, 1999, akt. Subaşı, 2010: 249) ve göçmenler açısından kültürel inşa süreci bu sosyo-psikolojik ekseninde şekillenerek, kendine özgü bir yol haritası çizmektedir. Tanımı gereği

diaspora, melez kimliklerin oluşturduğu sürekli farklılaşan bir topluluktur. Bu topluluk mekânın ve bireylerin toplamından daha fazla bir oluşumdur. İçinde kendine özgü bir kültür ve tarih barındırır. Uluslararası göç ile oluşmayabilirler ama en bariz örnekleri bu göç ile oluşmuştur (Sunata, 2021: 479). Dolayısıyla, diaspora günümüz göç araştırmalarında, göç ettikleri topraklarda güçlü bir sosyo-ekonomik, kültürel ve politik tabana sahip olan tüm göçmen toplulukları kapsayan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda, Avrupa ülkeleri genelinde olduğu gibi, bir İskandinav ülkesi olan İsveç'te yaşayan Alevi göçmenler de çok güçlü bir diasporik topluluk olarak kültürel varlıklarını ulusötesi alanlarda sürdürmektedirler. Bugün ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin yaşamlarını sürdürdüğü İsveç'te, başta Stockholm, Uppsala ve Göteborg olmak üzere hatırı sayılır bir Alevi göçmen topluluğu yaşamaktadır. İsveç Alevi Federasyonuna bağlı olan Stockholm Alevi Kültür Merkezi, İsveç'teki Alevi örgütlenmesinin çatı örgütü olarak Alevi kültürel kimliğinin diasporaya aktarımında merkezi bir konumdadır. Stockholm Alevi Kültür Merkezinde başta Hızır Cemi olmak üzere lokma, aşure vb. inanç pratikleri de gerçekleştirilmekte, diasporada Alevi kimliği etrafındaki aidiyetin güçlendirilmesi çerçevesinde bağlama kursu, halk müziği korosu, seminer, konser, anma gibi pek çok etkinlik de yapılmaktadır.

1. Uluslararası Göç

Genel çerçevede göç kavramı siyasi, sosyal, ekonomik, coğrafi vb. çeşitli nedenlerden, bir birey ya da topluluğun yaşadığı yeri gönüllü ya da zorunlu olarak terk etmesi ve başka bir coğrafi alana yerleşmesi olarak tanımlanır. Bu anlamda, göç olgusu toplumsal dinamikler arasında zamanla oluşan sosyo-kültürel, ekonomik, etnik ve politik eksenlerdeki değişimin en temel göstergelerinden birisidir. Erder'e (2006: 15) göre, genel olarak bütün yer değiştirmeler anlamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşmekteyse göç olarak kabul edilir. Ancak, bazı yer değiştirmeler gerek toplumsal nedenleri, gerekse toplumsal etkileri bakımından çok daha önemli, kapsamlı, karmaşık ve köklü değişimlerin habercisidir. Günümüzde özellikle ulusal sınırların ötesine taşınan göç temelli insan hareketliliğinde, bu büyük sosyolojik değişimlerin ayak izleri çok daha belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Uluslararası göç bu anlamda tarihsel olarak göç veren ve göç alan ülkelerin merkezinde olduğu çok katmanlı, çok yönlü etkileri olan ve çoğunlukla da içerisinde travmatik bir arka planı/geçmişi barındıran bireysel ya da kitlesel insan hareketliliği süreci olarak da tanımlanabilir. Göç olgusu bir bölge ya da yerleşim yerinden, aynı ülke içerisindeki başka bir yere yapılan -ulusal sınırlar içerisinde gerçekleştirilen- iç göç ile bir birey ya da topluluğun yaşadıkları ülkenin sınırlarının dışında başka bir ülkeye gerçekleştirdikleri dış göç -uluslararası göç- olmak üzere ikiye ayrılır. Faist (2003: 41), göçü bir toplumsal ya da siyasal birimden diğerine doğru geçiş olarak tanımlamış, bireylerin mekânsal olarak yer değiştirmeleri, coğrafi bir

mekândan/ortamdan başka bir coğrafi mekâna/ortama doğru hareketliliği olarak değerlendirmiştir.

Geleneksel olarak uluslararası göç bireylerin doğdukları coğrafyayı terk etme ve yeni bir topluma, dolayısıyla yeni bir kültüre uyum sağlama süreci olarak değerlendirilirken, göçmenler de ana vatanlarını terk eden ve yeni yaşam alanları oluşturabilmek için farklı bir sosyolojik yapıya uyum sağlamaya çalışan bireyler olarak görülürler. Uluslararası göç hareketliliğini başlangıçta gelişmiş ülkelerin niteliksiz işgücüne dayalı gereksinimleri başta olmak üzere çeşitli sosyo-ekonomik nedenler tetiklemiş, ancak ilerleyen yıllarda göç süreci ve göçmen profili politik göç, beyin göçü vb. etmenlerle farklı bir bağlama taşınmıştır. Geçmişte araştırmacılar göçü belirli nesiller için bireylerin memleketlerini terk etme ve yeni bir topluma/kültüre uyum sağlama süreci olarak ele alırken, göçmenleri ana vatanlarını geride bırakan ve başka bir topluma/kültüre sancılı bir katılım süreciyle karşı karşıya kalan kişiler olarak görmüştür (Özgür, 2018: 1). Dolayısıyla, bu görüş sahipleri göçmenlerin köken ülkeleriyle olan bağlarının koptuğu şeklinde bir anlayışı merkeze almışlar ve göçü sadece göçmen entegrasyonu perspektifinden açıklamaya çalışmışlardır. Bu paradigma Abadan-Unat'a (2017: 3) göre, göç olgusunda asıl özne (süje) olan birey-yurttaş kavramlarının ne kadar ihmal edildiklerini ortaya koymaktadır. Bu anlamıyla küresel göç, sadece göçmen entegrasyonu çerçevesinde dar bir alana sığdıramayacak kadar karmaşık bir süreçtir ve beraberinde sosyo-ekonomik, kültürel ya da politik vb. çok kapsamlı birçok değişimin sürükleyici unsurudur. Bu anlamda, geçmişteki göç süreci ve göçmen profili günümüzde artık çok farklı bir zemine kaymış, gelişen ulaşım ve iletişim ağlarıyla birlikte küresel insan hareketliliği yoğunlaşmış ve ulusal sınırları neredeyse uluslararası bir açık pazar hâline dönüştürmüştür. Dolayısıyla, uluslararası göç çok katmanlı bir ilişkiler ağı, karşılıklı fayda ve iş birliğini öngören pragmatik bir bağlam ve göç veren/göç alan ülke ile göçmen/misafir ve ev sahibinin bütünselliği içerisinde değerlendirilmesi gereken küresel ve insani bir gerçekliktir. Bu bağlamda, geçmişteki geleneksel göç anlayışının göç ve göçmenlik olgusunu özellikle göçmenler açısından genel olarak problemlî, zor ve sancılı bir süreç olarak algıladığını ve göç alan ev sahibi ülkenin bu süreçteki rolünü daha sorunsuz gördüğünü söylemek mümkündür. Bu düşünce sahiplerinin genel olarak göçü tamamen göç edenin problemlî bir alanı olarak gören, dolayısıyla da süreçte yaşanan sorunların odağına öncelikle göçmenleri koyan ve sadece ekonomik bir öge ya da meta olarak gördükleri göçmeni de toplumsal fay hatlarındaki derin kırılmanın baş aktörü olarak değerlendiren bir anlayışa sahip oldukları söylenebilir. Abadan-Unat'ın (2017: 3) ifadesiyle "göç çalışmalarında göçmenler ancak homo economicus yönü ile ilgi uyandırmış" dolayısıyla, uluslararası göç sürecinde yaşananlar tek taraflı, tek boyutlu olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, küresel göç hareketliliğinin de tetiklemesiyle birlikte, son yıllarda yapılan araştırmalarda paradigmatik bir değişim olmuş ve araştırmacılar tarafından

klasik göç tanımlarına eleştirel bir perspektif getiren ulusötesilik kavramı ortaya konulmuştur. Özgür'ün de (2018: 1) ifade ettiği gibi, yakın zamanlarda yapılan araştırmalarda göç hem göç veren ve göç alan ülkeleri hem de göçmenlerin kendilerini bu iki ulusal alandaki kişiler, kurumlar ve süreçler ile ilişkili hale getiren daha geniş kapsamlı bir hareketlilik/mobilite olarak betimlenmektedir. Bu yüzden, araştırmacılar tarafından eski göç kavramsallaştırmalarını sorgulayan ulusötesicilik, ulusötesi göç, ulusötesi mekânlar gibi bazı yeni kavramlar önerilmiştir.

2. Ulusötesilik (Transnationality)

Günümüzde artık engellenemeyen ve adeta küresel bir kriz hâline dönüşen göç süreciyle birlikte, göçe ilişkin yeni kuramlar da kaçınılmaz olarak ortaya çıkmakta ve göç literatüründeki yerini almaktadır. Böylece, göç ve göçmenlere ilişkin klasik paradigmlar da giderek değişmektedir. Uluslararası göçle birlikte şekillenen yeni kültürel yapılar, bir ülkenin sosyal dinamiklerinin yeniden kurgulanması/inşa sürecinde etkin bir role sahiptir. Dolayısıyla, göçün ana aktörü olan göçmen bu insanın temel oyun kurucusu olarak karşımıza çıkmakta ve bu durum, geleneksel göç kavramının daha farklı bir bakış açısı çerçevesinde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda, klasik göç ve göçmen algısını ters yüz eden yeni bir perspektif, sorunun tüm taraflarını ulusötesilik kavramıyla karşı karşıya getirmektedir. Günümüz küresel göçmen toplulukları oluşturdukları sosyal, kültürel, etnik, dinsel ya da politik örgütlenmeler aracılığıyla, ulusötesi bağlamlarda yeni bir iletişim ve yeni bir ilişkiler ağı geliştirmekte, bu karmaşık ilişkiler ağı göç ve göçmenliğe ilişkin kuramsal çerçevedeki söylemlerde ulusötesi yeni bir paradigmayı zorunlu kılmaktadır. Çünkü dünya artık değişmiştir ve değişen dünyayla birlikte klasik göçmen ve göç yaklaşımları bağlamından kopmuş, küresel göç sürecine ilişkin yeni göç kuramlarını zorunlu kılmıştır. Genel uluslararası göç kavramı sıklıkla birtakım nitelikler gerektirir, örneğin ulusaşırı göç gibi. Ulusaşırı göç, göçmenlerin ana vatanları ile bağlarını tamamen kopartmadıkları ve göçün tamamlanmış bir süreç olmadığını ifade eder (Bartram vd., 2019: 19). Dolayısıyla, aslında coğrafi olarak sıradan bir yer/mekân değiştirme süreci olarak değerlendirilebilecek olan göç kavramı, günümüzde bu yalın anlamının çok ötesine taşmış ve iki kültürlü, iki vatanlı, coğrafi sınırları kolayca belirlenemeyen, sınırötesi/ulusaşırı sosyo-kültürel göçmen kimlikleri tanımlar hâle gelmiştir. Ulusötesi göçmen profili ve göçmenlerin oluşturdukları çok boyutlu, karmaşık ilişkiler ağıyla birlikte, klasik göç tanımlamaları uluslararası göç hareketliliğini kavramada yetersiz kalmış ve göç literatüründe ulusötesilik kuramı ekseninde daha farklı bir perspektif gelişmiştir. Göçe ilişkin kuramlar öncelikle göçün nedenlerine odaklanmışken, özellikle 1980'lerin ardından göç kuramı göçmenlik durumunu anlamaya yönelmiş (Akbaş, 2021: 345), göçün sosyal, ekonomik, kültürel ve politik çok katmanlı bileşenlerini, oluşan yeni göçmen kimliği ekseninde tanımlamaya ve kavramaya çalışmıştır. Yeni göç kuramları

göçmeni işgücü ihtiyacını tamamlayıcı sıradan bir ekonomik özne olmasının ötesinde, daha çok oluşturdukları çoklu kimlikler ve ilişkiler ağı ekseninde değerlendirmiştir. Bu anlamda, konvansiyonel göç ve göçmen algısı giderek değişmekte, son yıllarda ulusötesilik (transnationality) kavramı ekseninde karşımıza yeni bir küresel göç kuramı çıkmaktadır. Günümüzde küresel göç temelli kültürel aktarımın hacmi ve kapsamı geçmişe oranla çok artmış (Steger, 2013: 100) ve göç sürecine ilişkin bazı kavramları klasik söylemlerle ifade etmek de artık çok zorlaşmıştır. Dolayısıyla, tarihsel olarak daha çok ekonomik nedenlere dayalı bir hareketlilik olarak görülen göç, günümüzde bu anlamın dar çerçevesinin dışına taşmış ve sosyo-politik, etnik, dinsel vb. pek çok farklı nedeni kapsayan küresel, çok katmanlı bir insan hareketliliğini tanımlar hâle gelmiştir. Bu anlamda, uluslararası göç hareketliliğinin altında yatan farklı bağlamları anlamaya çalışan göçe ilişkin çeşitli kuramlar, göç sürecinin merkezinde olan gelişmiş ülkelerin temel göçmen politikalarını belirleme sürecindeki paradigmatik değişimler açısından önemli bir referans olmuştur.

Göç olgusu sadece küresel bir insan hareketliliği değil, aynı zamanda göçmenlerin oyun kurucu bir aktör olarak içerisinde yer aldıkları ve sosyo-kültürel dinamikleriyle süreci şekillendirdikleri zamansal ve mekânsal bir yolculuktur. Göçün anlam ve kapsamının yıllar içerisinde giderek değişmesi göç yazınındaki değişimin ana etmeni olmuş, göçmen bir birey olarak odak noktasına alınmıştır. Çağımızdaki göçler, göçmenler ve küresel sermayenin ulusal sınırları aşmasıyla, birçoğlarının ulusötesi olarak tanımladıkları bir aşamaya girmiş (Cohen, 2019: 122), uluslararası göçe ilişkin literatürde ulusötesilik, ulusaşırılık, ulusötesi mekân, ulusaşırı alan vb. yeni kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Transnasyonalizm (ulusötesicilik), uluslararası göç çalışmalarındaki tek yönlü ve statik algılayışa karşı bir açılım sağlamış (Sirkeci, 2012: 353), göç veren ve göç alan ülkelerle beraber göçmenin de merkezinde olduğu karmaşık ilişkiler ağı ve oluşan yeni ulusötesi sosyal alan ve mekânları odak noktasına koymuştur. Ulusötesilik kuramıyla göç alan ülkelerle birlikte, göç veren ülkeler de göç sürecinin ana aktörleri olarak ele alınmış, göçmenin çoklu sosyo-kültürel ilişkiler ağıyla oluşturduğu ulusötesi alan ve mekânlar merkezi konuma yerleştirilmiştir. Dolayısıyla, küresel göç sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ulusötesi perspektif, göçmenlerin oluşturduğu -ulus-devletlerin sınırlarını aşındıran- ulusötesi diasporik alanlara ve sosyo-kültürel, politik, ekonomik bağlama vurgu yapmaktadır. Bu anlamda, ulusötesilik genel olarak göçmenin köken ülke ile yaşadığı ülke arasındaki sosyal, kültürel, politik ve coğrafi alanda şekillenen ilişkileri ifade eden bir göç kuramıdır. Ulusötesi göçmen kavramı da ulusal sınırları adeta yok eden ve gelişen iletişim ve ulaşım ağlarıyla birlikte farklı coğrafyalar arasında kolaylıkla gidip gelen yeni, dinamik, güçlü bir göçmen profilini tanımlamaktadır. Ulusötesi göçmenler, ulusötesi pratikler sayesinde iki toplumun bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Göçmenler kimliklerini tek bir ülkeye bağlı olmadan geliştirmekte, oluşturdukları topluluklar da

ulusötesi topluluklar olmaktadır (Karaçay, 2021: 412). Göç süreci ve göçün aktörlerine ilişkin değerlendirmelere yeni, özgün ve çok farklı bir bakış açısı sunan ulusötesilikle birlikte, göçmenlerin kurduğu uluslararası alanlardaki karmaşık ilişkiler ağına odaklanılmıştır.

Ulusötesi göçmenler belirli bir coğrafyaya bağlı olmayan gruplardır. Dolayısıyla, günümüz göç literatüründe göçmen artık sıradan bir öznel kimlik olarak değerlendirilmemekte ve ulusötesi bağlamlarda yeni sosyal, ekonomik, politik, kültürel alanlar inşa eden etkin bir diasporik aktör ya da oyun kurucu olarak ele alınmaktadır. Ulusötesi göçmenlerin diasporik bir topluluk olarak da değerlendirilmesi, göç literatüründe bazen diaspora ve ulusötesilik kavramlarının birbirinin yerine kullanılmasına neden olmuştur. Ulusötesilik aynı zamanda eski uluslararası kavramının yerini alan ve ulusun ötesindeki fikirler, kimlikler ve toplulukları (Szeman, 2013: 293) simgeleyen bir göç tanımlaması olarak, günümüzde artık silikleşen sınırları ve bu sınırları aşan sosyo-kültürel bir insan hareketliliğini vurgulamaktadır. Bu anlamda, ulusötesilik insanları iki ya da daha fazla ülkeyle bağlantılandıran çeşitli ilişkilere ve bağlara işaret etmekte (Bailey, 2020: 60), göçmenler arasındaki kapsamlı sosyo-ekonomik, kültürel, coğrafi politik vb. aidiyetleri vurgulamaktadır. Cohen (2019: 137) ulusötesi göçün, göçmenin köken topluluğuyla ilişkiye geçtiği dairesel göç anlamına geldiğini, bu çerçevede ulusötesi ağların bireyler arasındaki mekânsal, özellikle de ulusal sınırlar arasındaki bağlantılar olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda, ulusötesilik kuramında artık göçmen toplulukların ana vatanlarından kesin bir biçimde kopukları varsayılmamakta (Brubaker, 2017: 10), bunun yerine daha çok göç öncesi sosyal ağlar ya da kültür, inanç vb. göçmen belleğinin kolektif temel dinamikleri ele alınmakta ve kavramsal olarak da bu değişkenler öne çıkarılmaktadır. Günümüzde göçmen gruplar kültürel kimliklerini belirli bir coğrafi alana/vatana bağlı olmaksızın oluşturmakta, dolayısıyla da göçmen hem mekânsal hem zihinsel olarak iki farklı dünyayı aynı anda yaşamakta ve göç ettiği coğrafya ile yeni coğrafyası arasında sosyo-politik, ekonomik, kültürel bir yaşam alanı ve geniş bir ilişkiler ağı kurmaktadır. Bu anlamda, göçmen için yerleştiği ülke ile köken ülkesi arasındaki keskin/net sınırlar kaybolmakta ve göçmen sosyo-kültürel vb. ilişkilerini aidiyet hissettiği iki farklı coğrafi alanda kolaylıkla sürdürebilmektedir. Dolayısıyla, Abadan-Unat'ın da (2017: 388) ifade ettiği gibi, vatandaşlık statüsünden beklenen tek yönlü sadakat -sadece Alman olmak, sadece Hollandalı veya Fransız olmak- günümüzde giderek geçerliliğini yitirmektedir. Bu bağlamda, göç günümüzde artık sıradan sosyolojik bir olgu olmanın çok ötesine taşmış ve geniş çerçevede göçmenlerin odak noktasına alındığı çok boyutlu, çok kapsamlı, multikültürel bir çoğulculuk, renk ve zenginliği anlatan bir insan hareketliliğini tanımlar hâle gelmiştir. Son yıllarda ivmesi giderek artan bu küresel hareketlilikle birlikte, ulusötesi göç sürecinin doğal bir yansıması olarak bulanıklaşan ulusal sınırlar ve coğrafi algılar da tartışılır bir duruma gelmiştir. Ulusal sınırların kolayca aşılabildiği, sınırlar ötesindeki fırsatların

geçmişte olduğundan daha kolay öğrenilmesini sağlayan iletişim devriminin gerçekleştiği (Martin, 2016: 130), ulaşım olanaklarının hızlıca geliştiği ve kitle iletişim araçlarının dünyayı adeta bir *küresel köy* (McLuhan, 1962: 21; McLuhan, Fiore, 1968: 79) hâline dönüştürdüğü çağımızda, göç ve göçmenlik trafiği de kaçınılmaz bir şekilde sürecelecektir. Kültürel olarak çok farklı bir ortama göç etme olgusu gündelik kültürün birçok kesitinde kendiliğinden belirgin hâle gelmektedir (Greve, 2006: 203). Bu anlamda, uluslararası göç günümüzde ulusötesi sosyolojik bir devinim olarak aralıksız şekilde devam etmekte, sadece bireyler değil kültürler, zihinler, duygular ve yaşamışlıklar da göç sürecine eşlik etmektedir. Bir ulusötesi topluluğun üyeleri ev sahibi ülkenin vatandaşlığını kazanmaya çabalarırken, kendi menşe ülkesininkini korumayı gözetirler. Bu çifte mensubiyet yalnızca bir fırsat sorunu değil, aynı zamanda seçilmiş bir yaşam şeklidir (Bruneau, 2015: 83). Dolayısıyla, göçmenin yaşadığı bu zorlu süreç zaman ve mekân ekseninde bir kopuş ve sonucunda iki kültürlü, iki kimlikli, iki kutuplu bir yaşamı ve tarihsel, sosyo-kültürel, politik temelde ulusötesi çok güçlü bir deneyimi tanımlamaktadır. Chambers'ın (2019: 19) ifadesiyle göç; başka yerlerden gelmek, buralı değil de oralı olmak, dolayısıyla aynı anda hem içeride hem de dışarıda olmak, tarihlerin ve hafızaların kesiştiği yerlerde yaşamaktır.

Klasik göç ve göçmenlik araştırmaları hareket alanı kısıtlanmış dar kapsamlı mikro bir zeminden, göç veren ve göç alan tüm tarafları işin içine katan çok daha kapsamlı ve daha geniş bir makro zemine doğru kaymıştır. Yaşadığımız çağda göçmen artık sadece coğrafi olarak yer/mekân değişikliği yaşayan bir birey/özne değildir. Çünkü göçmenle birlikte alışkanlıkları, gelenekleri, yaşam tarzı vb. tüm sosyo-kültürel kodları da göç yolculuğuna eşlik etmektedir. Bu nedenle göç ve göçmeni sıradan bir coğrafi/mekânsal yer değiştirme kavramına sığdırmak sosyolojik olarak oldukça yanıltıcı olacak, göç gerçekliğinin günümüzdeki anlamını çözmemize ve daha sağlıklı veriler elde etmemize bir katkı sunmayacaktır. Assmann'ın (2015: 45) ifade ettiği gibi, bellek canlıdır ve sürekli bir iletişim içinde varlığını sürdürür. Bu anlamda, küresel göç olgusunun önemli bir yanını da kültürel bellek ve bu kolektif belleğin aktarılma sürecindeki parametreler oluşturmaktadır. Bu nedenle, günümüzdeki göç temelli hareketlilikler hem bireylerin hem de kültürlerin başka coğrafyalara aktarılmasını ve bu alanlarda yeni ulusötesi kimliklerin oluşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, günümüzdeki küresel göç olgusu sadece sıradan bir insan hareketliliği olarak değil, insanla birlikte bilginin, birikimin, geleneklerin, alışkanlıkların, deneyimlerin yani insanı değerli kılan sosyal, kültürel veya dini/inançsal vb. bütün unsurların kolektif hareketliliğiyle birlikte ele alınmaktadır. Ulusötesi göç kuramı bu yönüyle geleneksel sosyo-kültürel bağların başka bir coğrafi alana/mekâna aktarımı ve inşasının simge bir kavramı olmakta, bu çerçevede göçmen olgusu da artık ulusötesi bir perspektiften, göçün çok karmaşık ve sancılı sürecindeki bileşenleriyle birlikte değerlendirilmektedir.

Günümüzde göçmenler tek bir coğrafi alana sığdıramayacak kadar geniş bir mobiliteye sahip olmuşlar ve sadece köken ülkeleriyle değil, birçok farklı ülkeyle de sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. ilişkiler ağı ve çoklu kimlikler geliştirmişlerdir. Dolayısıyla, göçmen toplulukların bu karmaşık kültürel kimlik aktarım süreçlerindeki sosyo-psikolojik temellerin ortaya konulabilmesi açısından ulusötesilik çerçevesinde ele alınması hem sürecin daha iyi anlaşılabilmesinde hem de günümüz küresel göç hareketliliğinin çok kültürlü, çok katmanlı ve çok kimlikli bağlantılarının kavranmasında açık, net, aydınlatıcı ve yaşanan sorunlara karşı çözüm odaklı bir perspektif sunacaktır. Değirmenci ve Özdek'in de (2017: 394) ifade ettikleri gibi, göçmenlerin çoklu, çelişik ve karmaşık ulusötesi aidiyetlerinin yanı sıra kimlik oluşum süreçlerinin de anlaşılması, belirli bir alanın kendine özgü dinamikleri ile oluşan örüntülerin, ulusötesilik kavramı ışığında değerlendirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Çünkü bir topluluğa ait olmak ve bu topluluğun müzik, dans vb. kültürel ifade pratiklerini sürdürmek, ulusötesi göçmenlerin yeni coğrafyalarına uyum sürecini kolaylaştıran, hızlandıran ve onları güçlü kılan en önemli etmendirdir. Bilgi, ulaşım, iletişim vb. alanlardaki hızlı gelişmelerle birlikte, dünya birçok alanda yapısal olarak çok değişmiş ve küresel göçün tetiklediği yeni ulusötesi/ulusaşırı alanların oluşmasıyla da coğrafi sınırlar bulanıklaşmıştır. Küresel göç hareketliliğiyle birlikte, ulusötesi alan ve mekânlarda bir yandan sosyal davranış kalıpları homojenleşmekte, öte yandan da geleneksel kültürel dokuların özgünlüğü, etnik kimlik temelindeki aidiyeti güçlendirmektedir. Bu anlamda, ulaşım ve iletişimdeki olağanüstü gelişmelerle birlikte, farklı ülke sınırları arasında kolay bir geçişkenliğin olması, ulusal sınır kavramının kapsam ve içeriğini tartışmaya açmaktadır. Coğrafi sosyal sınırlar yıkıldıkça, bulanıklaştıkça ya da zayıfladıkça topluluğun ve sınırlarının sembolik ifadeleri güçlenmekte (Şahin, 2013: 38), bu bağlamda göçmen açısından kolektif belleğin inşasında özellikle ritüeller daha öne çıkmaktadır. Küresel göçle ilgili çalışmalar da bu ulusötesi sembolik ifadeler temelindeki kültürel inşa süreçlerine ve giderek silikleşen ulusal sınırlar arasındaki sosyo-kültürel, siyasi vb. hareketliliklere odaklanmaktadır. Dolayısıyla, göç ve göçmenlikle ilgili araştırmalardaki klasik yaklaşımlar, yerini artık ulusal sınırları aşan ulusötesi yeni, farklı bir perspektife bırakmaktadır. Bu yeni perspektif ekseninde gelişen paradigmal değişimlere bağlı olarak, göçmenlerin ulusötesi alanlardaki kültürel bellek inşa sürecine ilişkin çalışmalarda, geleneksel müzik ve dans pratikleri öne çıkmaktadır. Böylece, göçmenlerin kolektif bellek ekseninde şekillenen kadim tarihsel mirası, ulusötesilik kuramının penceresinden müzik, dans ve ritüellerinde aranmaktadır.

3. Diaspora ve Aleviler

Diaspora, göç tartışmalarında ulusötesicilik kavramı ile iç içe geçmiştir. Buna rağmen, bu terimler ulusötesi topluluk veya diasporayı inşa eden kişilerin kimlikleri ve alakalı oldukları çeşitli aktörler kapsamlarıyla

ayrıt edilebilir (Bartram vd., 2019: 115). Ulusötesilik daha çok göçmenlerin ulusal sınırları anlamsızlaştıran çok kimlikli yapılarına vurgu yaparken, diaspora ise çeşitli aidiyet bağlarıyla ulusötesi alanlarda bir araya gelen grup üyelerini ifade etmektedir. Dolayısıyla, göç literatüründe genel olarak her ulusötesi topluluk diasporik bir yapılanma olarak görülmemektedir. Avrupa Alevileri ulusötesi alanda oluşturdukları diasporalarla bu iki kavramın da karşılık bulduğu sosyo-kültürel, politik ve ekonomik temelde etno-dinsel bir yapı olarak konumlanmışlardır. Ulusötesi diasporik topluluk kavramının tam karşılığı olan Alevilerin oldukça zengin kültürel kodları, göç ettikleri coğrafyalarda asimilasyonun yıkıcı etkilerinden korunmalarında önemli bir etmen olmuştur. Diasporadaki Alevi varlığı göstermiştir ki asimile olmadan uyum sağlamak göçmen toplumlar için mümkündür. Alevilerin durumunda bu iki durum birbirini dışlayan ya da biri diğerinin yokluğunu gerektiren gerçeklikler olmadığı gibi, tam tersine ikisinin bir arada belli bir denge ile mümkün olabileceğini göstermiştir (Sökefeld, 2003, akt., Poyraz, 2007: 107). Diasporadaki Alevi hareketinde iki eğilim bir arada ama birbirinden bağımsız ilerledi. Bir yandan içinde yaşadıkları ülkelere entegre olmaya, bir yandan da Alevi kimlikleri sayesinde ana vatanlarıyla güçlü bağlar kurmaya çalıştılar (Ertan, 2021: 93). Dolayısıyla, diaspora Alevileri asimilasyon-entegrasyon arasına ince bir hat çekerek her iki süreci birbirini tamamlar şekilde yürütmüşler, böylece kolektif kültürel kodları bozmadan gelenek ve moderni başka bir ifadeyle eski ve yeniyi harmanlamışlardır. Ulusötesi göç çalışmaları asimilasyon kuramının varsaydığı gibi, tüm göçmenlerin göç gönderen ülkeyi geride bırakarak, o ülkeyle bağlarını keserek yeni bağlama bütünüyle entegre olacakları varsayımının doğru olmadığını ortaya koymuştur (Öner, 2021: 21). Bu anlamda, asimilasyon göç alan ülkenin tek yönlü, entegrasyon ise göç eden ve göç alan ülkenin birlikte hareket ettiği çift yönlü sosyo-politik bir süreç olarak da değerlendirilebilir. Günümüzde klasik asimilasyon politikaları bir göç yaklaşımı olarak anlamını yitirmiş ve yerini göçmenin gönüllü entegrasyonuna bırakmıştır.

Alevilerin tarihsel süreç boyunca yeniliğe ya da değişime karşı gösterdikleri pozitif yaklaşım, diasporik alanlarda da kendini göstermiştir. Alevi göçmenler baskıcı asimilasyon politikalarının terkedildiği yaşadıkları ülkelerin farklı sosyo-kültürel iklimine uyum göstermekle birlikte, inanç temelli cem ve semah pratiği başta olmak üzere kadim kültürel kodlarına da olabildiğince sahip çıkmışlar ve korumaya çalışmışlardır. Kolektif belleğin güçlü bir şekilde aktarımı, Alevi göçmenlerin göç yazınında çok tartışmalı kavramlar olan asimilasyon ve entegrasyon/uyum sürecindeki olası kimlik bunalımının da önüne set çekmiştir. Bhabha'nın (2016: 41) ifadesiyle, "öte" ne yeni bir ufuktur ne de geçmişi geride bırakmaktır. Başlangıçlar ve sonlar aradaki yılların tutucu mitleridir; ama döngünün sonunda kendimizi geçiş anında buluruz ki bu anda mekân ve zaman şu karmaşık şekilleri oluşturmak için kesişir: farklılık ve özdeşlik, geçmiş ve şimdi, dışarı ve içeri, kapsama ve dışlama. Dolayısıyla, göçmenin diasporik alanlardaki tutunma çabasında ve

gelgitler, savrulmalar arasında süregelen karmaşık ve zorlu yolculuğunda kültürel kodları ona eşlik edecek, uyum süreciyle birlikte kendisinin yeni ulusötesi mekânında o kadar da “öteki”, “misafir” ya da “yabancı” olmadığını zamanla hissettirecektir. Aslında, sınırları geçirgen bir mahallede kimin orali olduğunu, kimin dışardan geldiğini söylemek zordur (Bauman, 2018: 163), ancak göçmen açısından bu tespitin anlamlı hâle gelebilmesi ve pratiğe dökülebilmesi için, mekânsal ve zamansal bir uyum sürecine ihtiyaç olduğu da yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü zaman ve mekân ekseninde bir algı ve uyum problemi yaşayan ve bir anlamda boşluğa düşen göçmenin, yeni/farklı bir coğrafi alanda, yeni bir sosyo-kültürel iklime alışması elbette çok ciddi, zor bir süreci ve büyük bir sorunlar yumağını da beraberinde getirebilecektir.

4. Göçmenler ve Müzik

Kültür tarihsel süreç içerisinde toplum tarafından bireysel ya da ortaklaşa oluşturulan her türlü değerler ve kurallar bütünü olarak kabul edilmektedir. Kültür bu çerçevede birey ya da toplumun geçmişten bugüne değin oluşturduğu her türlü maddi ve manevi birikimini ifade eden temel bir kavramdır ve sadece geçmişini değil bugünü de vurgulamaktadır. Bu anlamda, kültür ve uygarlık kavramlarını birbirinden ayırmayan ve iki kavramın da içerik olarak aslında aynı şeyi vurguladığını söyleyen farklı görüşlere de rastlanmaktadır. Edward B. Tylor, 1871 yılında yayımladığı Primitive Culture (İlkel Kültür) adlı kitabında kavramı şöyle tanımlamıştır: Kültür ya da uygarlık, insanın bir toplum üyesi olarak edindiği bilgi, inançlar, sanatlar, ahlak, yasalar, adetler ve diğer yeti ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür (Özbudun ve Uysal, 2016: 77). Bu anlamda, kültür gündelik yaşam içerisinde şekillenen çeşitli etkileşimlerden oluşur ve bu etkileşim çerçevesinde gelişen gruba özgü kültür, bir yandan toplumun tarihsel geçmişinin bir yansıması olurken diğer yandan çevresindeki diğer toplumsal yapılara karşı gücü, egemenliği ve farklılığı sembolize eden temel bir kavram hâline dönüşür. 17. yüzyıla gelindiğinde Montaigne toplumsal yaşamın farklılığını açıklamak için biyolojik değil geleneksel farklılıklar üzerinde dururken (Cesur, 2020: 20), toplumsal ve kültürel yapıları şekillendiren asli unsurun kalıtsal özellikler değil, daha çok müzik, dans ve inanç temelinde şekillenen kültürel farklılıklar/kimlikler olduğunu savunuyordu. Toplumsal açıdan tarihsel ve sosyolojik bir derinliği ifade eden kültürel kimlikler, o toplumun her türlü değerler bütününe yansıtan bir ayna görevi görürler ve toplumun genel olarak yaşama biçimi, gelenekleri, müziği, dansı vb. yapısıyla ilgili olarak bütün bilgileri içerisinde barındırırlar. Dolayısıyla, kültürel kimlikleri çok geniş bir çerçevede ele almak, o toplumun bir varlık nedeni ya da vazgeçilmezi olarak görmek ve içerisindeki zenginlik ve farklılıkları da gene bu temel bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Göçmenlerin yeni coğrafyalarındaki kendine özgü kültürel pratiklerinin incelenmesi ve bu pratiklerin o diasporik topluluk için ifade ettiği tarihsel anlamın ortaya

çıkarılması hem o topluluk/grup içerisinde aidiyetin ve konsolidasyonun sağlanması hem de ulusötesi alandaki toplumsal/kültürel karşılıklı kabulün gerçekleştirilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Ancak, bu karşılıklı kabulde dominant tarafın ev sahibi kültür olduğu ve öteki olarak görülen göçmen açısından genellikle -ya da yoğunluklu olarak- tek taraflı bir kabul sürecinin devam ettiği gerçeği de sosyolojik olarak göz ardı edilmemelidir. Bu süreçte göçmen öteki ve yabancı olarak bir kimlik inşa etmeye ve bu yolla varlığını göstermeye çalışırken, ev sahibi olan yerli ise bu yeni, tanıdık olmayan misafire karşı kendi kültürel kimliğini koruma refleksiyle hareket etmekte, sosyal ve duygusal olarak bir mesafe koymaktadır. Aslında yerli ve yabancı ya da öteki ayrımını şekillendiren temel unsur, kültürel kimliklerin farklılığıdır. Bu yüzden, göçmenler entegrasyon bağlamında sorunlu bir süreci yaşarken, aidiyet ekseninde de ciddi bir ikileme karşı karşıya kalırlar, çünkü onlar ne orada ne de buradadırlar. Dolayısıyla, uluslararası toplumda göçmenlere yönelik koruyucu ve kapsayıcı yasal düzenlemelere rağmen, günümüzde artık çok ciddi bir küresel problem hâline gelen yoğun insan hareketliliğiyle birlikte, göçmenler bu derin krizin ana aktörü olmuşlardır. Özellikle eğitimsiz bireyler ve niteliksiz iş gücünün oluşturduğu uluslararası göç hareketliliğinde, göç alanların/yerlilerin göç edenlere/yabancılara karşı sosyo-kültürel kodlarını koruma vb. çok farklı reflekslerle göçmenler öteki, yabancı ya da istenmeyen bir misafir olarak varlıklarını sürdürmeye devam edeceklerdir. Çünkü Leggewie'nin de (2004, akt., Abadan-Unat, 2017: 283) ifade ettiği gibi, yabancılara karşı korku çağın ruhu hâline gelmiştir.

Kültürel kimlik, ölçeği ve niteliği ne olursa olsun insanları/toplulukları birleştirebilen ya da birbirinden ayıran öğelerin bileşimidir. Müzik, toplulukların kültürel kimliğinin inşası, onaylanması ve pekiştirilmesinde önemli bir simgesel rol oynar (Erol, 2017: 229). Bu bağlamda, doğdukları coğrafyalardan ayrılmak zorunda kalan göçmen toplulukların yeni bir sosyo-kültürel yapıya uyum sürecinde müzik ve dans temelli geleneksel kültürel kimliklerinin aktarımı ve yaşatılması oldukça önemlidir. Bu süreçte göçmen toplulukların bir bölümü için önceliği yeni coğrafyasına uyum sağlama çabası alırken, başka bir bölümü için yerleştiği yeni coğrafi mekâna/alana kültürel kodların aktarımı almaktadır. Bu hızlı döngüsellğe katılan insanların birçoğu yerleştikleri yeni yerde belli bir uyum ve uzlaşma arayışına girerken, büyük bir bölümü de kendi alt kimliklerini oraya taşıyarak, yeni türden çoklu melez kimlikler kurma çabasına girişmektedirler (Yüceşahin vd., 2016: 139). Dolayısıyla, insanlar ve düşünceler geçmişe oranla çok daha büyük bir hareketlilik içerisinde dolaşmakta ve giderek silikleşen ulusal sınırlarla birlikte, ulusötesi yeni, farklı yaşam alanları oluşturulmaktadır. Göçmenlerin burada oluşturdukları kimliklerle birlikte kültürel inşa süreçleri hız kazanmakta ve aidiyet bağları da buna paralel olarak güçlenmektedir. Bu küresel insan hareketliliğinde göç alan coğrafyadaki göçmenin müzik ve dans temelindeki kimlik aktarımı bir yandan yeni sosyo-kültürel kodlara alışma ekseninde, diğer yandan da kendi

geleneksel kültürel kodlarını koruma refleksi içerisinde çok zor ve karmaşık bir süreçte/yolculukta devam etmektedir. Doğan'ın da (2018: 13) ifade ettiği gibi, yaşananların odaklandığı debide gelinen yer ile gidilen arasında, terk edilen ile sığınılan limanlar arasında bitip tükenmeyen zihinsel bir gelgit olayı yaşanır. Bu, eski ile yeninin, geçmişle geleceğin, dün ile bugünün aynı hafızada savrulduğu zihinsel bir yaşam tarzıdır. Chambers (2019: 48), “göçerin köksüzlük duygusu, farklı dünyalar arasında, yitirilmiş bir geçmiş ile bütünleşilememiş bir şimdiki zaman arasında kalmışlık duygusudur” sözleriyle, göçmenin yaşadığı bu zaman ve mekân bağlamındaki paradoksa vurgu yapmıştır. Tüm bu savrular ve gelgitler arasında göçmen “referans sistemleri ve kendini tanımlama düzeyleri yaşadığı dünyayla, yaşamadığı dünya arasında mekik dokuyan bir kişi hâline gelir” (Rittersberger-Tılıç, 2010: 94) ve bu sosyo-kültürel, duygusal, kökensele kimlik arayışı içerisinde kendisine müzik ve dans pratikleri temelinde şekillenen yeni bir yol haritası bulmaya, yeni bir yön çizmeye çalışır.

Farklı özgeçmişlere sahip kişilerin birbiriyle karışmaları sürgün ya da gönüllü göçler yoluyla giderek daha da hızlanmıştır. İnsanlar kendileriyle birlikte köken kültürlerinin davranış örüntülerini de taşırlar (Fichter, 2006: 163). Bu anlamda, “göç deneyiminin yaygınlaşması göç kültürlerini oluşturmaktadır” (Sirkeci, 2020: 22), özellikle müzik ve dans pratikleri göçmen toplulukların kültürel kodlarını yeni yaşam alanlarına aktarmadaki en temel sürükleyici güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Erol'un da (2009: 126) ifade ettiği gibi, müzik topluluk üyeleri arasındaki iletişimi güçlendirmede, dayanışma sağlamada, kolektif aidiyeti sürdürmede ve modern yaşamda atomize olan bireyi toplum içinde konumlandırmada, bir ifade aracı olarak çok önemlidir. Genel çerçevede etnik, dini vb. toplulukların kültürel ifade biçimlerinin kolektif paydası olan müzik ve dans pratikleri, aynı zamanda birbirlerinden çok uzak yerlerde yaşayan bütün göçmen toplulukları aidiyet ekseninde birleştiren, bütünleştiren ve kolektif belleği canlı tutan simgesel ve görsel bir etmen olarak da karşımıza çıkmaktadır. Göçmenin yeni coğrafi mekânındaki uyumu kolektif kültürel kodlarının aktarım ve inşa sürecindeki *farklılıklarla yaşamayı başarma* (Bauman, 2018: 163) ve *kültürler havuzunun içinde yüzebilme* (Bauman, 2015: 44) becerisinde yatmaktadır. Dolayısıyla, kültürel kimliklerin inşasında göçmen toplulukların en çok kullandıkları kültürel ifade biçimi, doğal olarak müzik ve danstır. Müzik ve dans ulusötesi mekânlardaki kültürel kimlik aktarımının simgesel olarak karakterize edilmesinin en temel unsurudur. Belli toplumlarda müzik ve dans topluluğun kendisini o topluluk olarak görmesini sağlayan tek araçtır. Örneğin, Alevilerde müzik, Alevilik ve Alevi kültürel kimliğinin aidiyetini onaylama, pekiştirme ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Kaplan, 2013: 42). Müziğin Alevi törenlerindeki egemenliği ve Alevilerin müzik sahasındaki varlıkları, Alevilikte müziğe verilen anlamın bir ifadesi olarak değerlendirilmelidir (Poyraz, 2007: 121). Kültürel, inançsal kodların diasporaya taşınmasıyla birlikte, müzik göçmenler için hem kolektif belleğin

korunması işlevini görmekte hem de kendilerini bir arada ve güvende hissetmelerine yardımcı olmakta, yeni coğrafyalarına entegrasyon sürecini kolaylaştırmaktadır. Çünkü bir yandan zamansal ve mekânsal kopuştan kaynaklı sosyal ve duygusal boşluğu doldurabilecek bir yandan da kolektif belleği canlı tutabilecek ve aidiyeti sağlayabilecek olan en temel unsur, her göçmen toplulukta olduğu gibi Alevi göçmenler için de müzik ve dans pratikleridir. Müzik, geçici ve yeni gelen göçmen topluluklarında parçalanmış geçmişin yeniden kurulmasında, kültürel pratiklerin sürdürülmesinde ve tekrar yoluyla yeniden inşa edilmesinde önemli bir yer tutar (Öğüt, 2019: 136). Kültürün önemli ve ayırt edici simgesel pratiklerinden biri olan müzik, göçmen topluluk için bir farklılaşma gösterenidir. Müzik ve dansın göçmen kimliğinin inşasındaki kullanımı önemlidir (Çerezciöđlu, 2010: 87). Aynı biçimde, özünde mit ve ritüel üzerine inşa edilen Alevi kültürel kimliğinin diasporadaki temel bileşenleri olarak müzik ve dans pratikleri öne çıkmakta, Alevi inanç ve öğretisinin farklılığını yansıtan en belirleyici unsurlardan biri olmaktadır. Bu bağlamda, göçmen topluluklar açısından diasporada kültürel kimlik inşa etmede müzik ve dans önemli bir güç olmakta ve bu güç hem ulusötesi yeni sosyal alanların inşasına hem de diasporada güçlü bir topluluk oluşturma sürecine çok ciddi bir katkı sunmaktadır. Dolayısıyla, bu süreç göçmen açısından aidiyeti güçlendirmekte, göçmenin kendisini oralı/yerli hissetmesine yardımcı olmakta ve öteki/yabancı olma duygusunu giderek törpülemektedir.

Shils'e (2003: 11) göre, gelenekten söz ettiğimizde temsilcileri veya koruyucuları bulunan bir şeyden söz ediyoruz. Bu anlamda, göçmen geleneksel kültürel kodlarının ulusötesi yeni alan ve mekânlardaki aktarıcısı olarak aidiyet ekseninde bir görev üstlenmekte ve müzik ve dans temelli kültürel kodları, kimlik inşa sürecinin ana referansı olarak kullanmaktadır. Bu kültürel kimlik inşa sürecinde geleneksel müzik ve dans pratikleri bir yandan göçmenin aidiyet ve kimlik duygusunu güçlendirirken, diğer yandan da kolektif kültürel belleğin yeni mekâna aktarılmasına öncülük etmektedir. Erman'ın da (2018: 121) ifade ettiği gibi, toplumda kültürel ve/veya dinsel azınlık olanlar, varlıklarını ve kimliklerini aynı mekânda kümeleşerek, bir arada yaşayarak sürdürme eğilimindedirler. Dolayısıyla, bu kolektif/ortak mekândaki güçlü birliktelikle diasporik alanlarda müzik ve dansın ön planda olduğu kültürel kodların aktarımı ve yaşatılması çok daha kolay olmaktadır. Bu bağlamda, Alevi kültürel kimliğinin simgesi olan müzik ve bağlama inancın tüm felsefesinin sürekli bir tekrar üzerinden yeniden üretiminde kullanılmakta (Deniz, 2018: 179), böylece Anadolu coğrafyasında olduğu gibi ulusötesi mekânlarda da kimlik ve aidiyet bağlarının korunması müzik, dans ve ritüel üzerinden sağlanmaktadır. Subaşı'nın da (2010: 294) ifade ettiği gibi, Alevilik tarihsel süreçte ağırlıklı bir inanç ve ritüel vurgusuyla var olmayı sürdürmüştür. Dolayısıyla, Aleviliğin ana bileşenlerinden olan müzik ve dans pratiklerini, Alevi inanç geleneğinden ayrı düşünmek pek mümkün değildir. Öğretinin inanç boyutunda da tüm içerik ve ritüel adımlar müzikle

yönlendirilmekte ve şekillendirilmektedir. Müzik ile ifade edilen şey, aslında inancın ve tarihin içeriğinin parça parça anlatımıdır (Deniz, 2018: 366). Bu bağlamda, Firth'ün de (1996: 10, akt, Küçükebe, 2017: 95) ifade ettiği gibi, bütün toplumsal yapılarda kimlik müzik aracılığı ile inşa edilmekte, bu süreç kültürel değerlerin ifadesi aracılığıyla kolektif aidiyetin meşrulaşmasına imkân vermektedir. Poyraz (2007: 76), Aleviliği yüzyıllarca ayakta tutabilen en önemli unsurun ve Alevi kültürel kimliği üzerine yapılan araştırmaların en önemli dayanaklarının müzik olduğunu, Aleviliğin ne olduğunu, nasıl bir tarihsel süreçten geçtiğinin izini, ancak Alevi müziği üzerinden sürdürmenin mümkün olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla, kolektif kodların en temel bileşenlerinden birisi olan müzik ve dans, göçmen toplulukların kültürel aktarım sürecinin ana unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Alevi göçmenlerin ulusötesi yeni alan ve mekânlarındaki inanç kültürüne dair müzik ve dans pratikleri, bize Aleviliğin diaspora yolculuğundaki uzun soluklu serüveniyle birlikte, multikültürel ulusötesi göçmenliğin kültürel dokularda oluşturduğu fay hatlarının da izlerini gösterecektir.

5. Ulusötesi Göçmen Bir Topluluk Olarak İsveç Alevi Göçmenleri

Herkes ulusötesi göçmen değildir. Bu terimi kullanabilmek için bireyin iki veya daha fazla devletin sınırlarını aşarak toplumsal, ailevi, siyasal, ekonomik ya da dinsel örgütler geliştirmiş olması gerekmektedir. Buradaki en önemli öge, ulusötesi faaliyetin bireyin hayatının en önemli kısmını oluşturmasıdır (Abadan-Unat, 2017: 312). Bu anlamda, yüzyıllardır periferik bir yaşam süren Alevilerin yurt dışına göç süreci onların modern dünya ile kurduğu ilişkiyi geliştirmiş, Alevilere kendilerini özgürce ifade edebilecekleri ulusötesi yeni bir sosyo-kültürel hareket alanı açılmıştır. Dolayısıyla, Alevi kültürel kimliği Avrupa ülkelerinin genelinde olduğu gibi İsveç'te de daha özgür bir ifade alanı bulmuş ve yıllardır süregelen inançları eksenindeki öteki olma durumu ve periferik yaşam ulusötesi alanda sona ermiştir. İsveç Alevileri ulusötesi alan ve mekânlarda kültürel kimliklerini inşa ederken Alevi inanç ve öğretisinin önemli/kült simge ve sembollerini referans olarak kullanmışlar, bu simge ve semboller Aleviliğin diasporada şekillenmesinde çok büyük bir destekleyici unsur olmuştur. Aleviler bu süreçte ana vatanlarıyla olan ilişkileri de koparmışlar ve İsveç Aleviliğini oluşturan her kuşaktan farklı toplumsal dinamik, yeni vatanlarının güçlü bir sosyo-kültürel, ekonomik ve politik aktörü olarak, diasporik alanın her kademesinde yerlerini almışlardır. Abadan-Unat'ın (2017: 9-10), göçmen toplulukların diasporada oluşturdukları çifte kültürel kimlikler temelinde şekillenen "ikili diasporik bilinçlenme" kavramı ekseninde ifade ettiği gibi, bir yandan ikinci ve üçüncü kuşak mensupları birinci kuşağın ana vatana karşı büyük bir sadakatle besledikleri duyguyu bir çeşit hayali cennete çevirmekte, öte yandan da aynı genç insanlar içinde buldukları çoğunluk toplumuna karşı haklarını, eleştirilerini ve taleplerini ortaya sürmek istediğini duymaktadırlar. İsveç'e ilk göç eden birinci kuşaklardan genç kuşaklara

kadar geniş yelpazedeki tüm İsveç Alevileri sadece inanç ekseninde değil, çok güçlü bir toplumsal tabana sahip ulusötesi göçmen bir topluluk olarak diasporik yaşamın sosyo-ekonomik, kültürel, politik vb. tüm alanlarında, Alevi kolektif kimliği üzerinden seslerini güçlü bir şekilde duyurmaktadırlar. Bu anlamda, göçmen olmanın getirdiği zorlukları özellikle ilk kuşak Alevi göçmenler yoğun bir şekilde yaşamış ve doğdukları topraklardan zamansal ve mekânsal kopuşun da tetiklediği sosyo-kültürel şok sürecini olabildiğince sorunsuz atlarmaya çalışmışlardır. Sonuç olarak, küresel göç olgusu bu sürece dâhil olan birçok farklı toplulukta, çeşitli boyutlarda kültürel bir değişimi/dönüşümü tetiklemiştir. Ancak, Alevi göçmenler diasporadaki entegrasyon sürecinin çok doğal bir sonucu olan bu değişime karşı, sosyo-kültürel olarak uyum sağlayabilen ender göçmen gruplardan birisi olmuş ve çocuklarının çağdaş, seküler ve nitelikli bir eğitim-öğretim alması etrafında şekillenen kararlı tutumları, entegrasyon sürecinin sorunsuz atlatılmasının en önemli referansı olmuştur. İsveç'te doğan Alevi genç kuşaklar İsveç'in insan hakları ve geniş özgürlükler temelli çokkültürlülüğü içselleştiren güçlü demokrasi anlayışının içerisinde yetiştikleri ve zamansal ve mekânsal göç sürecinin doğrudan bir aktörü olmadıkları için, öteki ya da yabancı olma durumunu, dolayısıyla asimilasyon-entegrasyon süreçlerini neredeyse hiç yaşamamışlardır. Bu anlamda, karşımıza ulusötesi kültürel bir kimlik olarak İsveç Alevilerinin aidiyet algısında kuşaklar arasındaki farklı parametreler çıkmaktadır. Bu durum, diasporada oluşan yeni sentez kimlikler bağlamında Alevi göçmenler açısından "kimsiniz" sorusu etrafında şekillenen kimlik ya da kültürel kimlik gibi kavramlara ve özellikle entegrasyon kavramına daha yeni, daha farklı alt başlıkları, dolayısıyla da ulusötesi geniş bir perspektifi zorunlu kılmaktadır. İsveç Alevileri inanç ve öğretilerinin bir gereği olarak, ulusötesi alanda kendi inandıkları ve sınırlarını da kendilerinin çizdiği bir çerçevede, entegrasyon sürecini olabildiğince sorunsuz biçimde atlarmaya çalışmışlardır. Bu anlamda, göç literatüründeki bazı kuramsal tartışmaların dışında ve İsveç'te hiçbir zaman uygulanmayan asimilasyon politikalarından bağımsız olarak, seçici kültürleşme ekseninde şekillenen kendine özgü bir entegrasyon sürecini başarıyla yürütmeye devam etmektedirler.

Alevi kimliği ekseninde şekillenen inanç ve öğretinin tarihsel olarak süregelen zorunlu periferik yaşamı, göç ve kentleşme süreciyle birlikte baskı, asimilasyon vb. bazı nedenlerle, Alevilerin yaşadıkları alandaki sosyo-kültürel ve inançsal dokuya uyumunu, kültürel kimliklerini koruma ve yaşatma refleksi çerçevesinde bir anlamda zorunlu kılmıştır. Bu süreç, aynı zamanda bir yandan Alevilerin asimilasyona karşı direnmelerini sağlarken, diğer yandan da akrabalık, kültürel miras ya da etnik köken vb. bazı unsurlar etrafında oluşan çeşitli aidiyet bağlarını, özellikle diasporada daha da güçlendirmiştir. Diasporik tüm kimlikler bu çerçevede dil, etnisite, gelenek ya da inanç vb. kolektif kültürel mirası önemli bir aidiyet referansı olarak kullanırlar. Assmann'ın da (2015: 48) ifade ettiği gibi, toplumsal bellek onu taşıyanlarla birlikte vardır ve gelişigüzel devredilemez. Sürece katılanların

grup üyeliğinin ispatıdır. Dolayısıyla, Aleviler toplumsal belleklerinin temeli olan inanç ve öğretilerinin daha özgür bir ifade alanı bulduğu diasporada, kolektif kültürel kimliklerini aktarma ve inşa sürecinde birbirleriyle daha da yakınlaşmışlar ve yeni ulusötesi coğrafyalarında kültürel varlıklarını çok güçlü bir şekilde hissettirmişlerdir. Toplumsal hafıza bir topluluğun kimlik inşası ve tanımlama sürecinde topluluk geçmişinin de dâhil olduğu bir süreci işaret eder. Alevi kültürel ve kolektif kimliğinin ortaya çıkmasında önemli bir rolü olan toplumsal hafıza, Alevi inancının dinsel, sosyal ve kültürel geçmişine dair izler taşır (Özdemir, 2016: 22). Alevi göçmenler için diasporada kültürel kimlik ekseninde toplumsal belleğin inşası, ben kimim sorusu etrafında şekillenen belirsizlik ve bulanıklığın giderilmesinin önemli, güçlü ve etkili bir referansı olmuştur. Chambers'a (2019: 43-44) göre, daha önceki bilgi, dil ve kimlik anlayışımızı ve bize özgü mirasımızı öykümüzden öyle silip atamayız, üzerini karalayamayız. Miras olarak devraldığımız şeyler -kültür, tarih, dil, gelenek, kimlik duygusu- imha edilmez ama parçalanır, sorgulamaya açılır, yeniden yazılır ve yeni bir yöne sokulur. Depeli'nin de (2009: 50) ifade ettiği gibi, göçmenler için iki şey geride kalmıştır, geçmiş ve geçmiş coğrafya. Bunlar yok olmaz, fakat asla aynı da kalmaz, göçmenin imgelemiyi birlikte hareket ederler. İsveç Alevi göçmenleri göç sürecinin başlangıcındaki İsveç'in de demografik ve sosyolojik olarak değiştiğinden hareketle, günümüzde bir yandan kendi kültürel kimliklerini inşa ederken, öte yandan da kurguladıkları Yeni İsveçlilik temelindeki sentez kimliklerini özgünlük ve melezlik arasında çok ince bir hat oluşturarak kurmakta ve kendilerine yeni, farklı bir yön çizmektedirler. Böylece, çokkültürlü, renkli, zengin bir mozaik içerisinde, farklı inanç ve kültürel kimliklerle birlikte ön yargısız olarak, karşılıklı saygı çerçevesinde var olmaya ve kendilerini ifade etmeye çalışmaktadırlar.

İsveç ulus-devlet ideolojisinin tamamen dışında kalan politikalar çerçevesinde, toplumsal tasarımın ya da kurgunun çokkültürlülük temelinde şekillendirildiği, salt emek-yoğun sektörlerde değil, günlük yaşamın bütün alanlarında yerli-yabancı ayrımının, ötekileştirmenin hissedilmediği -daha doğrusu hareket alanı bile bulamadığı- bir ülkedir. İsveç'te yaşayan farklı inançsal ve kültürel gruplar için ırkçılık ve ayrımcılığa karşı sıfır tolerans perspektifinde, temel insan hak ve özgürlükleri anayasal güvence altındadır. Durgun'un da (2021: 519-529) ifade ettiği gibi, toplumsallığın olduğu her yerde yerli-yabancı ikiliği karşımıza çıkar. 20. yüzyıla damgasını vuran sosyolog ve felsefeci Georg Simmel'e göre, sosyallik ister zihinsel ister fiziksel olsun kaçınılmaz olarak mekânsaldır. Her ilişki ağı bir sınıra işaret eder, sınır ise içerisini ve dışarısını, yabancıyı ve yerliyi ayırır. Bu anlamda, özelde İsveç'te genelde ise Avrupa kültüründe kurumsallaşan dini, etnik, kültürel bütün farklı kimliklere saygı ve özgürce yaşam hakkı anlayışına rağmen, pek çok göçmen topluluk gibi İsveç Alevi göçmenleri de zaman zaman kendilerini öteki, yabancı ya da misafir olarak hissetmektedirler. Son yıllarda İsveç toplumu genelinde de giderek artan ciddi göçmen karşıtlığını,

günümüzün önemli bir insani dramı olan ve küresel bir kriz hâline dönüşen kitlesel göç hareketleri tetiklemiştir. Dolayısıyla, göç ve göçmen karşıtlığı toplumsal tabanda geniş bir kabul görmeye başlamış, şimdilik oldukça sınırlı da olsa ırkçı ve ötekileştirici söylemler geliştiren partilerin oy oranı Avrupa genelinde olduğu gibi İsveç'te de giderek artmaya başlamıştır. Ancak, son yıllarda artan bazı ötekileştirme ve ayrımcılıklar, İsveç Alevilerinin inançsal örgütlenmelerini zorunlu olarak daha da hızlandırmıştır. İsveç Alevilerine göre, ulusötesi alandaki örgütlenmeler ve kültürel kimliklerini ifade etme temelindeki çeşitli etkinliklerle birlikte, diasporada kültürel, etnik, inançsal, ekonomik ya da politik bir güç olarak öteki/yabancı olma durumu çok daha kolay aşılabilecektir.

Aleviler için tarihsel olarak periferide yaşadıkları tedirginlik, korku ve güvensizlik deneyimi, onları kentsel bağlamda daha güvenli alanlar inşa etmeye zorlamıştır. Bütün geleneksel yapı ve kültürlerde olduğu gibi, Alevilerde de modern yaşamın dayattığı koşullarla bağıntılı olarak, eski alışlagelmiş güvenlik konseptleri gözden geçirilmektedir. Artık Aleviler yeni güvenlik algılarıyla, öteden beri var olan ve giderek kitlesellik kazanan tedirginliklerini aşma çabası içindedirler (Subaşı, 2010: 233). İsveç Alevi göçmenleri ana vatanlarının Türkiye olduğunu aynı zamanda Türk vatandaşı da olduklarını ama inançlarını özgürce ifade etmek ve kültürel, politik, etnik kimliklerini diğer dini ya da seküler yapılarla eşit bir şekilde yaşamak anlamında, kendilerini yeni vatanları İsveç'te çok daha güvende ve çok daha özgür hissettiklerini ifade etmektedirler. Bu anlamda, güçlü bir etno-politik ve kültürel ulusötesi topluluk olarak, kimliklerinin diasporada yaşatılması için mücadelelerini sürdürmektedirler.

İsveç'te Alevilik kendine özgü bir inançsal yapı olarak yasal güvence altına alınmış ve Alevi kurumları bir kamu kurumu niteliği kazanmıştır. Dolayısıyla Katolik, Ortodoks ya da Protestan kiliselerinin sahip oldukları bütün anayasal haklardan Alevilerin de yararlanmaları sağlanmış ve eşit yurttaşlık temelinde diğer din ve inanç gruplarıyla birlikte Aleviler de kendi vakıflarını, okullarını, hastanelerini ya da kreşlerini kurabilme vb. aynı eşit haklara sahip olmuşlardır. Bu anlamda, 1980'li yılların sonuna doğru başlayan *Alevi uyanışı* (Çamuroğlu, 2008: 1) ile birlikte, Avrupa ülkelerinde örgütlü Alevi göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun oluşturmaya çalıştıkları, Alevi inanç ve öğretisinde öze dönüş hareketi olarak nitelendirilebilecek olan bir süreç yürütülmekte ve periferik/izole yaşamın sona erdiği ulusötesi alanlarda yeni bir Alevi inançsal ve kültürel kimliği inşa edilmeye, başka bir ifadeyle de yeniden oluşturulmaya çalışılmaktadır. Alevilikte asimilasyonun etkilerinden kurtulma ve kültürel, tarihsel kodlara yani ana köklere dönüş olarak tanımlanan bu süreç, Aleviliğin kendine özgü bir inanç, bir öğreti ve bir yaşam biçimi olduğu temelindeki felsefi bir anlayışla şekillendirilmeye çalışılmaktadır. İsveç Alevileri bu perspektif çerçevesinde, Alevi kimliğinin diasporadaki inşasının önemli bir aktörü olarak bu süreçte yer almaktadır.

Sonuç

Alevilik inanç pratiklerinin özünü cem ve semah temelinde müzik ve dansın oluşturduğu, günümüzde başta Türkiye olmak üzere Almanya, İngiltere, Fransa, İsveç, Amerika, Kanada ya da Avustralya vb. birçok farklı ülkede varlığını sürdüren köklü bir inanç sistemidir. Aleviliğin ortaya çıkışı konusunda özellikle kendi iç dinamiklerinde birçok farklı tartışma olmakla birlikte, genel çerçevede binlerce yıllık tarihsel bir derinliğe sahip olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, birçok inançsal ve kültürel formda olduğu gibi Alevilik de yaşamsal varlığını sürdürdüğü coğrafi alanlarda ilişkide olduğu çevre kültürleri etkilemiş, doğal olarak da aynı toplumsal zeminde birlikte yaşadığı bazı kültürlerden etkilenmiştir. Bu etkileşimler ve çeşitli nedenlerle gelişen göç süreçlerinin de tetiklemesiyle, özünde aynı olmakla birlikte farklı coğrafyalarda farklı Alevilik perspektifleri ve inanç pratikleri oluşmuştur. Bu farklılaşmanın izlerini Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşayan Tahtacı, Çepni vb. Alevi toplulukların inanç pratiklerinde görmek mümkündür. Cem, semah ya da Hakk'a yürüme erkânı gibi pratiklerde ortaya çıkan bölgesel ve zihinsel ayrışmada göç, kentleşme, modernleşme vb. pek çok farklı etmen olmakla birlikte, farklılaşmanın unsurlarından birisi ve belki de en önemlisi, Alevi kültürel kimliği üzerinde yüzyıllardır süregelen baskı ve asimilasyon politikalarıdır.

İsveç Alevi göçmenleri, ulusal sınırların ve ulus-devletlerin adeta anlamını yitirdiği günümüz küresel göç hareketliliğinde, ulusötesi göçmen bir topluluk olarak kendilerini tek bir coğrafi alana hapsedmemekte, göç ve göçmenliğe yönelik temel algıları da genel olarak bu perspektif çerçevesinde şekillenmektedir. Aleviler, gelişen iletişim ve ulaşım ağlarının etkisiyle ana vatanları Türkiye ile yeni vatanları İsveç arasında kolayca zamansal ve mekânsal yolculuk yapmakta, iki farklı sosyo-kültürel dokuda psikolojik olarak herhangi bir coğrafi, etnik ya da kültürel vb. aidiyet zorunluğundan bağımsız olarak gidip gelmektedirler. Bu anlamda, İsveç Alevi göçmenleri için Türkiye ana vatanları İsveç ise yeni vatanlarıdır ve köken ülkeleri ile göç ettikleri ülke arasında sosyal, ekonomik, kültürel ve duygusal bağları çok güçlü bir şekilde devam etmektedir. Çünkü tarihsel olarak çok daha derin bir geçmişe sahip olsa da Aleviliğin bugünkü kendine özgü yapısının temeli kadim Anadolu topraklarında şekillenmiştir. Dolayısıyla, İsveç Alevileri için tarihsel, kültürel ve inançsal kodlarının yeşerdiği Anadolu topraklarıyla ve bu topraklarda yaşamlarını sürdüren Alevilerle olan aidiyet bağının güçlü bir şekilde sürdürülmesinde, Aleviliğin özünü oluşturan müzik ve dans temelindeki cem pratiği, önemli bir birleştirici unsur olarak öne çıkmaktadır. Alevilikle özdeşleşen ve adeta sembolü olan cem ve semahın yanı sıra, Hakk'a yürüme erkânı, lokma, çerağ uyandırma gibi inanç pratikleri de hem ulusötesi alandaki aidiyetin geliştirilmesi hem ana vatanlarındaki Alevilerle olan duygusal bağın kopmaması açısından en temel inançsal formlar olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, Aleviler tarafından Hızır ayı olarak nitelendirilen

Şubat ayı içerisinde Anadolu'nun herhangi bir bölgesinde gerçekleştirilen Hızır Cemi, aynı tarihlerde Avrupa'nın birçok kentinde olduğu gibi İsveç'te de Stockholm, Uppsala ve Malmö gibi büyük kentlerde eş zamanlı olarak yapılmaktadır. Aynı şekilde, Türkiye'de Alevi kurumlarında anma vb. çeşitli nedenlerle düzenlenen çerağ/delil uyandırma pratiği, aynı anda İsveç ve diğer Avrupa ülkelerinde de gerçekleştirilmektedir. Bu senkronize tören pratiği İsveç diasporasındaki Alevilerin ana vatanlarıyla olan ilişkilerini sürdürdüğü ve aidiyet bağlarını koparmadığı hatta daha da güçlendirdiğini göstermesi açısından önemlidir. Çünkü Assmann'ın (2015: 148-149) ifade ettiği gibi, toplumsal kimlik olarak adlandırdığımız sosyal aidiyet bilinci, ortak bir dilin konuşulması ya da daha genel bir ifade ile ortak bir simgesel sistemin kullanımı ile ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılma dayanır. İsveç Alevileri de bu perspektif çerçevesinde ulusötesi alanda kültürel kodlarını yaşatmaya, gelecek kuşaklara bu kadim mirası aktarmaya çalışmaktadırlar.

Bugün farklı biçimlerde ve farklı ölçeklerde kültürel özgüllüklerin tanınması taleplerinin ve kimlik iddialarının giderek arttığı gözlemleniyor (Doytcheva, 2020: 9). Bu anlamda, İsveç Alevilerinin temel talebi Türkiye'de Alevilik üzerindeki ayrıştırıcı politikaların terkedilmesi ve tüm farklı etnik, kültürel kimliklerin olduğu gibi Aleviliğin de inançsal hareket alanının genişletilmesidir. Aleviler İsveç'te sadece kendilerine değil, tüm farklı inanç ve kültürlerle verilen değer ve anayasal güvence altındaki temel hak ve özgürlüklerin ana vatanlarında da sağlanmasını ve Aleviliğin İsveç'te olduğu gibi Anadolu'da da demokratik standartlar çerçevesinde bir ifade özgürlüğü zeminine kavuşması gerektiğini vurgulamaktadırlar. İsveç Alevilerine göre, Türkiye'de daha gelişmiş bir demokrasi anlayışı çerçevesinde yeni inançsal paradigmalar oluşturulmalı ve Alevi kültürel kimliği üzerindeki özellikle de kamusal alanda pejoratif söylemler çerçevesinde şekillenen zihinsel negatif algılar kaldırılmalıdır. Ayrıca, Anadolu'da binlerce yıldır varlığını sürdüren Alevilik devletin inançsal müdahale alanından çıkarılmalı, İsveç örneğinde olduğu gibi bütün farklı kimlikler kültürel bir zenginlik ve bir renk olarak görülmelidir. İsveç Alevi toplumuna göre, günümüzde sadece İsveç'te değil, Avrupa geneli ve Amerika, Kanada vb. ülkelerde oluşan ve farklı kimliklerin karşılıklı saygı çerçevesinde bir arada yaşamalarını öngören çokkültürlülük temelindeki karma toplum yapısı, sürdürülebilir bir toplumsal barışın en önemli unsurudur. Bu nedenle, Türkiye'de farklı inançsal, etnik ve kültürel formlara mesafe konulmamalı, aksine tüm farklılıklar korunmalı, varlıklarını sürdürebilmeleri için de daha fazla çaba gösterilmelidir. Çünkü demokratik standartları yüksek bir toplum olmanın temel göstergelerinden birisi, farklı inançsal dokulara, farklı kültürel kimliklere gösterilen saygıdır. Dolayısıyla, kadim Anadolu topraklarında yeşeren ve içerisinde Aleviliğin de olduğu kültürel çeşitlilik kucaklanmalı ve tarihsel bir değer olarak yaşatılmalıdır. Bu inançsal ve kültürel formlar Anadolu'nun kolektif belleğinin ana aktarım unsurları, ana damarlarıdır ve geçmişin birer fotoğrafını yansıtır.

Stockholm Alevi Kùltür Merkezinde örgütlü İsveç Alevileri Anadolu Alevileriyle kültürel ve politik olarak çok yakın ilişkiler içerisinde. Bu anlamda, alan araştırmasına katkı sunan özellikle birinci ve ikinci kuşak tüm Alevilerin söylemlerinde, Anadolu Alevilerine yönelik çok güçlü ve çok içten duygusal bağ rahatlıkla görülebilmektedir. İsveç Alevi göçmenleri dünyanın en gelişmiş refah toplumlarından birisi olan ve farklı kültürel kimliklere saygı ve yaşam hakkı temelinde İskandinavya'nın özgürlükler adası olarak nitelenen İsveç'te, elde ettikleri bütün sosyo-ekonomik, politik ve kültürel kazanımlara rağmen, konformist perspektifin çok dışında Alevilik üst kimliği ekseninde inançsal mücadelelerine devam etmekte, aynı zamanda Anadolu Alevilerinin yaşadığı sorunların çözümü için yoğun bir uğraş vermektedirler. Bu anlamda, özellikle cem ve semah gibi içerisinde müzik ve dansın ağırlıkta olduğu pratikler, disporadaki varlık mücadelesinde ve ana vatanları ile ilişki kurmada çok önemli bir bağlam yaratmakta ve Alevi kimliğinin diasporada yaşatılması anlamında İsveç Alevilerine olduğu gibi, Anadolu Alevilerine de büyük bir güç vermektedir. Sonuç olarak, İsveç Alevileri Aleviliğin kendine özgü bir inanç olduğu eksenindeki bir perspektifle, diasporik alanda yaşanan ulusötesi bir Alevi kültürel kimliği inşa etmeye çalışmaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen göç, konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç sosyolojisi, diasporalar ve geri dönüş göçleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akbaş, E. (2021). *Göçmenler arasındaki dayanışmacı ağların dönüşümü: göçmen sivil toplum örgütlerinin yeni misyonu*. Küreselleşme çağında göç, kavramlar, tartışmalar. (der.: S. Gülfer İhlamur-Öner. - N. Aslı Şirin Öner. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek, eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlatma ve politik kimlik*. (çev.: Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bailey, J. A. (2020). Ulusötesi göç, derinleşen korunmasızlık ve üyelik sorunu üzerine. *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, 2 (5), 59-66.
- Bartram, D. - Poros, V. M. - Monforte, P. (2019). *Göç meselesinde temel kavramlar*. (çev.: İtör Ağabeyoğlu Tuncay), Ankara: Hece Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Akışkan modern dünyadan 44 mektup*. İstanbul: Habitus Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2015). *Akışkan modern dünyada kültür*. Ankara: Atıf Yayınları.
- Bilecen, T. - Araz, S. M. Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin etnik ve mezhepsel aidiyetlerinin siyasal tutum ve davranışlarına etkisi, *Göç Dergisi*, (2015), 2 (2), 189-207.
- Bhabha, K. H. (2016). *Kültürel konumlanış*. (çev.: Tahir Uluç), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Brubaker, R. (2017). Diasporanın diasporası. *Göç Dergisi*, 4 (1), 3-20.

- Bruneau, M. (2015). *Diasporalar, uluslar ötesi mekânlar ve topluluklar. Diaspora ve kimlik*. (ed.: Mehmet Ali Yolcu), Konya: Kömen Yayınları.
- Cesur, Ç. S. (2020). *Hititlerde ritüel ve büyü*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Chambers, I. (2019). *Göç, kültür, kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cohen, H. J. (2019). Göçmen dövizlerinin etkileri ve göç: kuramsal önermeler ve fırsatlar. *Göç Dergisi*, 6 (2), 119-150.
- Çamuroğlu, R. (2008). *Değişen koşullarda Alevilik*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çerezcioglu, B. A. (2010). İzmir Makedon göçmenlerinde etnik kimliğin bir işaretleyicisi olarak müzik. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 16 (62), 85-100.
- Değirmenci, K. - Özdek, A. (2017). Müzik, kültürel bellek ve göçmenlerde ulusötesi kimliklerin inşası: Hollanda örneği. *Sosyolojca Dergisi*, 7 (13-14), 393-417.
- Deniz, D. (2018). *Yol/Rê: Dersim inanç sembolizmi, antropolojik bir yaklaşım*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Depeli, G. (2009). *Almanyalı Türklerde evlilik törenlerinin dönüşümü, kültürel bellek, aidiyet ve kimlik*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Doğan, İ. (2018). *Göç ve kültür*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Doytcheva, M. (2020). *Çokkültürlülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durgun, S. (2021). "Yabancıya kimse yabancı olamaz...". uluslararası emekli göçünün Türkiye'deki yansımaları. *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, (der.: S. Gülfer İhlamur vd.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erder, S. (2006). *Refah toplumunda getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erman, T. (2018). *Alevi kadınlar, gündelik yaşam ve mekân: Ankara'da iki etnografik çalışmanın gösterdikleri. Hakikatin Dârına Durmak, Alevilikte Kadın*. (hızl.: Bedriye Poyraz), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Erol, A. (2018). *İslam, Alevilik ve müzik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erol, A. (2009). *Müzik üzerine düşünmek*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erol, A. (2017). *Popüler müziği anlamak, kültürel kimlik bağlamında popüler müzikte anlam*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Ertan, M. (2021). *Aleviliğin politikleşme süreci, kimlik siyasetinin kısıtlılıkları ve imkânları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve uluslararası toplumsal alanlar*. (çev.: Azad Zana Gündoğan), Ankara: Bağlam Yayınları.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir*. (çev.: Nilgün Çelebi), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Greve, M. (2006). *Almanya'da "hayali Türkiye"nin müziği*. (çev.: Selin Dingiloğlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaplan, A. (2013). *Kültürel müzikoloji*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Karaçay, B. A. (2021). Türkiye-Avrupa göç sistemi: Misafir işçilikten ulus-ötesi kimliklere. *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, (der.: S. Gülfer vd.), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Küçükebe, D. H. (2017). Mekân, müzik ve kimlik ilişkisi ekseninde çamdibi müzisyen kıraathanesi ve arefe çalgısı uygulaması, *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, 11, 93-110.
- Martin, L. P. (2016). Amerikan gözüyle Avrupa'nın göç krizi. *Göç Dergisi*, 3 (1), 121-134.
- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg galaxy*. Canada: University of Toronto Press.
- McLuhan, M. - Quenti, F. (1968). *War and peace in the global village*. New York: Bantam Books.
- Öğüt, H. E. (2019). Göç, kültürel bellek ve müzik: Geçici ve yeni gelen göçmen topluluklar örneği. *X. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu Bildirileri*, (ed.: Çağhan Adar), 136-141, Kütahya: Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı.
- Öner, Ş. A. N. (2021). Göç çalışmalarında temel kavramlar. *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, (der.: S. Gülfer Ihlamur vd.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbudun, S. - Uysal, G. (2016). *50 soruda antropoloji*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Özdemir, U. (2016). *Kimlik, ritüel, müzik icrası, İstanbul cemevlerinde zakirlik hizmeti*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Özgür, M. E. (2018). Küresel göçün sosyo-mekânsallığı: ulusötesi mekân, yerelötesi yerler, topluluklar ve kimlikler. *Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16 (1), 1-35.
- Poyraz, B. (2007). *Direnişle piyasa arasında: Alevilik ve Alevi müziği*, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Rittersberger-Tılıç, H. (2010). Almanca kimliğinin Alevi kimliğine dönüştürülmesi. *Alevi Kimliği* (ed.: Tord Olsson vd.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Shils, E. (2003). Gelenek. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 7 (25), 101-132.
- Sirkeci, İ. (2020). Göç meselesi. *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (5), 11-34.
- Sirkeci, İ. (2012). Transnasyonal mobilite ve çatışma. *Migration Letters*, 9 (4), 353-363.
- Steger, B. M. (2013). *Küreselleşme*. (çev.: Abdullah Ersoy), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Subaşı, N. (2010). *Alevi modernleşmesi, sırrı faş eylemek*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sunata, U. (2021). Diasporik kimliğiniz lütfen: ABD'deki Çin diasporası. *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, (der.: S. Gülfer Ihlamur vd.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Szeman, I. (2013). Kültürel çalışmalar ve ulusaşırı, *Yeni kültürel Çalışmalar, Kuramsal Serüvenler* (ed. G. Hall- C. Birchall), (çev.: Onur Kartal), İstanbul: Say Yayınları.
- Şahin, İ. (2013). *Online Alevi topluluklar, ritüel desenli bir gruptan mit desenli bir inanç topluluğuna*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Yücesahin, M. M. vd. (2016). Göç dergisi ve göç konferansı, *Göç Dergisi*, 3 (29), 139-142.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu. Tarih: 27.09.2022, No: 428./ *Erciyes University Social and Human Sciences Ethics Committee. Date: 27.09.2022, No: 428.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Author's Note: Makale, "Kültürel Kimlik Bağlamında İsveç'te Yaşanan Ulusötesi Alevilik: Stockholm Alevi Kültür Merkezi Örneği" adlı doktora tezinden üretilmiştir./*The article is based on the PhD dissertation "Transnational Alevism in Sweden in the Context of Cultural Identity: The Case of "Stockholm Alevi Cultural Center".*

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: Makaleye katlı ağırlığı birinci yazara aittir./ *The weight of the contribution to the article belongs to the first author.*